

# **ЦИВІЛЬНЕ ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО (ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА)**

## **Плани семінарських занять для студентів 2 курсу денної форми навчання**

### **2 семестр**

#### **Тема 21. Право спільної власності**

##### **Питання для обговорення**

1. Загальні положення про право спільної власності.
2. Особливості та види права спільної власності.
3. Право спільної сумісної власності.
4. Право спільної часткової власності.
5. Підстави виникнення та припинення права спільної сумісної власності.
6. Підстави виникнення та припинення права спільної часткової власності.

##### ***Теми рефератів***

1. Поняття спільної власності та права спільної власності.
2. Класифікація права спільної власності.
3. Право спільної власності: поняття, зміст та значення.
4. Особливості здійснення права спільної власності.
5. Підстави виникнення та припинення права спільної власності.
6. Особливості здійснення права спільної сумісної власності.
7. Правове регулювання спільного роздільної власності.

##### **Термінологічні завдання**

Дайте визначення понять: право спільної власності, спільна сумісна власність, спільна часткова власність, підстави виникнення права спільної власності, підстави припинення права спільної власності.

##### **Контрольні практичні завдання**

1. У чому полягають особливості права спільної власності?
2. Які є види права спільної власності?
3. Вкажіть підстави виникнення права спільної власності.
4. Перечисліть підстави припинення права спільної власності.

##### **Практичні завдання**

1. Борисова і Яненко володіли цілісним майновим комплексом у рівних частках. Яненко вирішила укласти договір міни, за якими обміняти свою частку на житловий будинок з Галиною. Борисова, посилаючись на ст. 362

Цивільного кодексу України, наполягала на тому, що вона має переважне право купівлі частки Яненко, і запропонувала останній ціну житлового будинку. Яненко відповіла, що у Борисової є переважне право купівлі частки у спільній частковій власності, а не переважне право міни. Борисова, заперечуючи Яненко, посилалася на ст. 716 Цивільного кодексу України, відповідно до якої до договору міни застосовуються загальні положення про купівлю-продаж.

2. Після смерті батьків до їх трьох неповнолітніх дітей, які проживали окремо, перейшов у спадок житловий будинок у рівних частках. Двоє спадкоємців бажали продати будинок, а виручену суму розподілити між собою, один із спадкоємців згоди на продаж будинку не давав і заявляв, що бажає використовувати свою частку в будинку для проживання.

Оскільки згоди між спадкоємцями досягнуто не було, двоє з них пред'явили позов до спадкоємця, який заперечував про те, що чинив перешкоди в продажі.

Вирішіть спір.

3. До реєстрації шлюбу подружжя уклало між собою шлюбний договір, згідно з яким, набуто кожним з них майно під час шлюбу є роздільною власністю.

За період шлюбу чоловік - приватний підприємець купив автомобіль, який використовував у підприємницькій діяльності, збудував дачний будинок. Дружина не працювала, оскільки була зайнята доглядом за дитиною.

Через три роки шлюб розірвано. Дитина залишилася проживати з матір'ю.

Чиєю власністю є автомобіль і дачний будинок?

4. Володимиров пред'явив позов до Кириченко про поділ будинку. Позивач зазначив, що під час шлюбу з відповідачкою вони побудували будинок, який є їх спільною сумісною власністю, тому просив визнати за ним право власності на 1/8 будинку. Заперечуючи проти позову, Кириченко пояснювала, що половина будинку була збудована тоді, коли у них фактично припинилися шлюбні відносини, а друга половина – уже після встановлення для них режиму окремого проживання. Відповідачка зазначила також, що будинок повністю збудований за її кошти, а після завершення будівництва будинку вона розірвала шлюб із позивачем. У зв'язку з цим Кириченко вважала, що будинок має належати їй на праві особистої приватної власності.

Вирішіть спір.

5. Шевченко продала Міщенку половину будинку, що належав їй на праві приватної власності. Через три роки Шевченко продала іншу половину будинку Сомову. Дізнавшись про це, Міщенко пред'явив позов до суду про визнання договору купівлі-продажу, укладеного між Шевченко та Сомовим, недійсним. У судовому засіданні він послався на те, що сам має намір купити продану Сомову половину будинку і згоден заплатити за неї суму, хоч і значно меншу, ніж заплатив Сомов, але відповідну інвентаризаційній оцінці будинку БТІ.

6. Василь купив земельну ділянку, яку відповідно до отриманого дозволу вирішив використати під забудову. За усною домовленістю між Василем і його братом Іваном будинок зводився спільними зусиллями з використанням будівельних матеріалів на пропорційній основі. Після зведення будинку сім'ї братів мали у ньому проживати разом. Після завершення будівництва Василь відмовився впустити сім'ю Івана для проживання в будинку.

Дайте юридичний аналіз ситуації.

## **Тема 22. Обмежені речові права**

### **Питання для обговорення**

1. Розвиток суміжних речових прав (речово-правових інститутів) у законодавстві України.
2. Загальна характеристика прав на чужі речі.
3. Ознаки інших речових прав.
4. Сервітути.
5. Емфітевзис та суперфіцій.
6. Співвідношення права власності та інших речових прав.
7. Володіння.
8. Підстави поділу володіння на добросовісне та недобросовісне.

### **Теми рефератів**

1. Поняття та значення речового права.
2. Правова природа обмежених речових прав.
3. Види обмежених речових прав.
4. Поняття та види сервітутів.
5. Особливості речових прав юридичних осіб на господарювання над майном.
6. Правовий режим обмежених речових прав на земельні ділянки та житлові приміщення.
7. Обмежені речові права та право власності.

### **Термінологічні завдання**

Дайте визначення понять: речове право, обмежене речове право, право на чужу річ, сервітут, емфітевзис, суперфіцій, володіння.

### **Контрольні практичні завдання**

1. Вкажіть етапи розвитку обмежених речових прав.
2. Перечисліть види прав на чужі речі.
3. Які є ознаки речових прав?
4. Покажіть схематично види сервітутів.
5. Охарактеризуйте особливості емфітевзису та суперфіцію.
6. Які є види володіння?

## **Тема 23. Захист права власності та інших речових прав**

### **Питання для обговорення**

1. Основні засади захисту права власності.
2. Система цивільно-правових способів захисту права власності.
3. Віндикаційний позов. Особливості віндикаційного позову.
4. Розрахунки при витребуванні речей із незаконного володіння.
5. Негаторний позов. Особливості негаторного позову.
6. Позов про визнання права власності.
7. Умови задоволення позову про визнання права власності.

### **Теми рефератів**

1. Правове регулювання охорони та захисту речових прав у цивільному праві.
2. Класифікація цивільно-правових способів захисту речових прав.
3. Підстави застосування речово-правових та зобов'язально-правових способів захисту речових прав.
4. Віндикаційний позов.
5. Негаторний позов.
6. Позов про визнання права власності чи іншого речового права.
7. Особливості позовів до публічної влади про захист інтересів приватних осіб як суб'єктів речових прав.

### **Термінологічні завдання**

Дайте визначення понять: захист права власності, захист речового права, віндикаційний позов, негаторний позов, позов про визнання права власності.

### **Контрольні практичні завдання**

1. Які є способи захисту речових прав?
2. Перечисліть види позовів про захист речових прав.
3. Вкажіть підстави застосування речово-правових та зобов'язально-правових способів захисту речових прав.
4. Охарактеризуйте особливості позовів до публічної влади про захист інтересів приватних осіб як суб'єктів речових прав.

### **Практичні завдання**

1. Лаврова здала у ремонт велосипед, але через два дні їй довелося терміново виїхати у сусідню область. Повернувшись вона аж через 3 місяці. Ідучи на другий день у велоремонтну майстерню, вона несподівано побачила як Корольов їде на її велосипеді. Вона зупинила Корольова і поставила умову

про повернення речі, заявивши володільцю велосипеда, що може показати документи, які підтверджують її право власності. Корольов відмовилася, мотивуючи це тим, що велосипед вона купила на ринку.

Вирішить питання по суті.

2. Віктор здав до ремонтної майстерні старовинного настінного годинника. Із майстерні годинник було викрадено. Через місяць Віктор побачив свого годинника в офісі фірми, де працював його сусід. З'ясувалося, що фірма купила річ на ринку. Працівник фірми, який здійснив покупку, не знав нічого про те, що річ продає особа, яка не є її власником. Віктор вважає, що він має право на витребування речі у зв'язку з тим, що вона була викрадена із ремонтної майстерні. Новий володільць годинника з цим не погоджувався, бо в цій статті іде мова про те, що власник може витребувати майно у добросовісного наймача, який придбав його за відплатним договором у особи, яка не мала права його відчужувати, якщо майно було викрадене в особи, якій власник передав майно у володіння. А майстерня отримала майно не у володіння, а для проведення ремонту. Тому Віктору порадили пред'явити претензію майстерні з приводу відшкодування збитків.

Хто правий у цій ситуації? Свою відповідь обґрунтуйте.

Який вид позову повинен подати Віктор до суду, якщо він правий?

3. Миколаєнко, який орендував автомобіль у Остапенка, за дозволом останнього передав річ у піднайом Борисенку строком на 6 місяців. При цьому слід зауважити, що з моменту укладання договору піднайму до кінця строку дії договору найму залишилося всього 4 місяці. Після закінчення строку договору піднайму Борисенко відмовився повернути автомобіль Миколаєнко, мотивуючи відмову тим, що той не є власником автомобіля. Борисенко відмовився також повернути автомобіль Остапенку, оскільки з ним у правові відносини не вступав.

Вирішить питання по суті.

4. 5 січня 2009 року Денисенко, продавець будинку, разом із Феофановим, покупцем будинку, прийшов у нотаріальну контору, щоб посвідчити договір купівлі-продажу речі. 8 січня вони мали здійснити державну реєстрацію переходу права власності на будинок до нового власника. Гроші продавець отримав у нотаріальній конторі, 6 січня під час риття траншеї ковшем екскаватора було пошкоджено передню стіну будинку.

Хто може пред'явити вимогу про відшкодування шкоди? Свою відповідь обґрунтуйте.

5. Лавінова звернулася в суд з позовом до Носова про повернення належного їй годинника. Позивачка посилалася на те, що Носам знайшов загублений нею годинник і відмовляється його повернути. Відповідач не визнавав позову, категорично заперечуючи факт знахідки.

Яким може бути рішення суду? Дайте правову оцінку ситуації.

Чи зміниться рішення суду, якщо:

а) Носов купив годинник у комісійному магазині;

б) годинник був подарований Носову його товаришем;

в) Лавінова здала годинник у ремонтну майстерню і не забрала його. А ремонтна майстерня через півроку реалізувала годинник через комісійний магазин.

6. У Федоренко в травні 2008 року була вкрадена корова. Згодом вона дізналася, що корова протягом деякого часу знаходилася у Стецюк, яка проживала у сусідньому селі. Тоді Федоренко подала до суду позов про повернення корови від Стецюк.

Під час розгляду справи виявилося, що Стецюк у червні 2008 року дійсно купила на базарі корову, яка, як виявилося зараз, належала Федоренко, але в той час Стецюк не знала і не могла передбачити, що купує корову не у власника. Через деякий час корова захворіла і Стецюк змушена була її зарізати, причину захворювання так і не вдалося встановити. М'ясо Стецюк продала за 4 тисячі гривень. Вона додала ще 2 тисячі гривень і купила собі іншу корову за 6 тисяч гривень, котра і знаходилася у неї зараз.

## **Тема 24. Загальні положення про право інтелектуальної власності**

### **Питання для обговорення**

1. Загальні положення про інтелектуальну власність.
2. Поняття права інтелектуальної власності.
3. Об'єкти права інтелектуальної власності.
4. Суб'єкти права інтелектуальної власності.
5. Права і обов'язки суб'єктів інтелектуальної власності, що виникають з охоронних документів.
6. Захист права інтелектуальної власності в Україні.
7. Національні та міжнародні нормативно-правові акти як джерела права інтелектуальної власності в Україні.

### **Теми рефератів**

1. Інтелектуальна власність: поняття, загальна характеристика її результатів.
2. Цивільно-правове регулювання відносин по охороні та використанню результатів інтелектуальної діяльності, засобів індивідуалізації товарів та їх виробників.
3. Поняття інтелектуальної власності як інституту цивільного права в об'єктивному значенні.
4. Відображення в загальних нормах цивільного права особливостей інтелектуальної діяльності та її результатів.
5. Інтелектуальна власність як сукупність виключних авторських, суміжних, патентних та прирівняних до них прав.
6. Цивільно-правове регулювання результатів інтелектуальної діяльності.
7. Міжнародні угоди (конвенції) як джерела цивільно-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної діяльності.

### **Термінологічні завдання**

Дайте визначення понять: інтелектуальна діяльність, інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, об'єкти права інтелектуальної власності, суб'єкти права інтелектуальної власності, зміст права інтелектуальної власності, захист права інтелектуальної власності.

### **Контрольні практичні завдання**

1. Які є види інтелектуальної діяльності та права інтелектуальної власності?
2. Перечисліть об'єкти права інтелектуальної власності.
3. Хто може бути суб'єктом права інтелектуальної власності?
4. Перечисліть права та обов'язки суб'єктів інтелектуальної власності, що виникають з охоронних документів.
5. Покажіть схематично способи захисту права інтелектуальної власності в Україні.
6. Вкажіть основні національні та міжнародні нормативно-правові акти, які є джерелами права інтелектуальної власності в Україні.

### **Практичні завдання**

1. За попередньою домовленістю між кореспондентом газети «Новини» Філіпченко та головою громадської організації «Просвіта» Леонідом газета мала надрукувати інтерв'ю останнього. За тиждень до публікації Леонід дав інтерв'ю, яке було записано Філіпченко, і погодився на його публікацію. У зв'язку з тим, що у місті, в якому виходила газета, за цей час було скоєно ряд резонансних злочинів, значна частина шпальт номера була відведена цій темі. Наслідком цього стало скорочення інтерв'ю більше ніж удвічі. Леонід заявив, що його права як автора грубо порушені. Філіпченко з цим не погодився, твердячи, що ці питання не врегульовані законодавством про інтелектуальну власність.

Хто правий у цій ситуації? Свою відповідь обґрунтуйте.

2. При заснуванні товариства з обмеженою відповідальністю «Поліс» Шевченко в якості статутного внеску вніс свої права інтелектуальної власності - рукопис книги «Типові форми договорів у підприємницькій діяльності», свої знання та професійні якості з організації та легалізації господарських товариств, оцінивши їх у 25 відсотків статутного доходу. Інші 75 відсотків були внесені іншими засновниками товариства з обмеженою відповідальністю «Поліс». При цьому це було закріплено установчим договором та статутом. Товариство було у встановленому порядку зареєстроване і здійснювало свою статутну діяльність протягом трьох років, після чого припинило діяльність. За той час вищезгадана книга хоча і була видана, але внаслідок її низького змістовного рівня та суттєвих помилок не реалізовувалася. Співзасновники вимагали повернення їм їхніх внесків відповідно до внесених грошових та майнових внесків, їх розміру та форм. Шевченко також претендував на частину майна і стверджував, що на основі його інтелектуального потенціалу ТОВ успішно здійснювало свою діяльність,

не мало боргів, співзасновникам виплачувалися вчасно дивіденди. Але загальні збори відмовили в його вимозі, і він передав спір на розгляд суду.

Яке рішення повинен винести суд?

Які особливості інтелектуальних прав?

На цьому прикладі поясніть природу права інтелектуальної власності та їх види.

Чи можна в якості статутних внесків вносити права інтелектуальної власності?

**3.** Багрій, як правонаступниця авторських прав свого батька, відомого письменника, подала позов до спільного підприємства «Флора» про незаконне використання її права інтелектуальної власності, що виявилось у виданні СП книги батька накладом 100 тис. примірників. В процесі підготовки справи до слухання було встановлено, що за своє життя її батько передав рукопис засновнику СП для ознайомлення і між ними велася підготовка проекту виключної ліцензійної угоди, але смерть автора перешкодила її укладанню. За заповітом автор передав усі свої права дочці, яка після вступу в права спадкоємниці уступила їх Московському видавництву «Максим». Відповідач також пояснив, що в період підготовки договору на підставі попередньої домовленості переказав на рахунок автора обумовлену частину авторської винагороди і представив копію відповідного платіжного документа. Позивачка наполягала на тому, що договір її батьком не був підписаний і про одержання ним сум за платіжним документом їй нічого не відомо.

Яке рішення повинен винести суд?

Чи є порушення прав інтелектуальної власності позивачки?

Якщо є, то які заходи їх захисту передбачає чинне законодавство?

**4.** Продюсерський центр «Супернова» звернувся з позовами про захист авторських прав до ряду студій звукозапису та продавців аудіокасет із записами популярних шлягерів. У них вказувалося, що вказаними суб'єктами без дозволу позивача відтворюються та продаються копії створених у центрі записів. Внаслідок неякісного піратського перезапису порушується ділова репутація центру. В позовах вимагалось відшкодувати заподіяну шкоду в розмірі 300 000 гривень солідарно, вилучити та знищити всю контрафактну продукцію, компенсувати заподіяну моральну шкоду та припинити діяльність відповідачів.

Яке рішення повинен винести суд?

Чи правомірні вимоги позивача?

## **Тема 25 Авторське право і суміжні права**

### **Питання для обговорення**

1. Законодавство про авторське право.
2. Поняття, об'єкти та суб'єкти авторського права.
3. Види прав автора.

4. Майнові права автора.
5. Виключні права на окремі твори.
6. Обмеження виключних авторських прав.
7. Строк дії авторського права.

### **Теми рефератів**

Поняття та функції авторського права і суміжних прав в системі виключних прав.

Правове регулювання авторського права та суміжних прав.

Об'єкти авторського права та суміжних прав.

Суб'єкти авторського права та суміжних прав.

Особисті немайнові права автора та їх види.

Захист авторського права та суміжних прав.

Форми відповідальності за порушення авторського права та суміжних прав.

Авторсько-правова охорона ЕОМ та баз даних.

Міжнародно-правова охорона авторських прав.

### **Термінологічні завдання**

Дайте визначення понять: авторське право, об'єкт авторського права, суб'єкт авторського права, обмеження авторського права, строк дії авторського права.

### **Контрольні практичні завдання**

1. Перечисліть основні нормативно-правові акти, які регулюють авторське право в Україні.
2. Покажіть схематично елементи авторських правовідносин.
3. Які є види майнових та немайнових прав автора.
4. У чому полягають обмеження виключних авторських прав?

### **Практичні завдання**

1. У березні 2008 року видавництво «Персей» видало книгу Андроніна «Брейнринг. 2800 запитань і відповідей. Історія. Географія. Біологія. Правознавство». Через півроку автор книги випадково побачив у книжковому магазині в іншій області книгу «Завдання до правознавчих олімпіад», у якій було повністю відтворено текст четвертого розділу книги. Михайлов був названий упорядником, а видавництво «Арістон» виконавцем робіт щодо верстки і набору. При цьому слід зазначити, що текст із книги Андроніна було відтворено з усіма помилками. Однак знак охорони авторського права стояв і навпроти прізвища Михайлова, і навпроти назви видавництва. Михайлов вважав, що він авторського права не порушив, бо себе автором не назвав, а твір було розповсюджено тільки в межах однієї області.

Дайте правову оцінку ситуації.

2. Краснова звернулася до видавництва «Юридична практика» з позовом, в якому просила стягнути авторську винагороду та відшкодувати заподіяну моральну шкоду. В позові вона вказала, що у виданому СБ-КОМ із дипломними, курсовими роботами і рефератами без її відома була вміщена написана нею дипломна робота. Як доказ вона представила дискету із записом своєї роботи. Як потім було встановлено, запис роботи на дискету був зроблений за рік до випуску в продаж згаданого диску. Витік інформації з її домашнього персонального комп'ютера виключався. Копію дискети із записом дипломної роботи на вимогу вищого навчального закладу, в якому вона навчалася, позивачка додала до матеріалів самої дипломної роботи.

Як слід вирішити справу?

Які факти мають значення для її вирішення?

3. У 2008 році видавництво «Обрій» опублікувало повість Зотова «Випадок у горах». В червні 2010 року автору стали відомі факти використання його твору без згоди, а саме: невеликий уривок з повісті був зачитаний в літературній програмі по обласному радіо; повість додатково видана тиражем 800 примірників рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих та іншим видавництвом; за сюжетом повісті написана п'єса і відбувалася вистава в Харківському театрі юного глядача; уривок з повісті опублікований в одному із літературних журналів та хрестоматії сучасної української літератури для школярів; видавництво «Новий час» опублікувало повість у перекладі на російську мову і частину тиражу імпортувало до Росії; один з інститутів виготовив 50 примірників твору для використання в навчальному процесі. При цьому в деяких місцях твір переривався коментарями стосовно літературних прийомів та образів, якими користувався автор.

Підготуйте письмові відповіді на поставлені питання і поясніть на цьому прикладі межі дії авторського права.

4. У квітні 2011 року під час проведення в Харкові чергового туру колективів КВК приватна телекомпанія «Оріон» зняла відеофільм і продемонструвала в одній із своїх програм, а ще пізніше - близько ста відеокопій, виготовлених цією ж телекомпанією, надійшло в торговельну мережу міста. Таку ж програму, але на підставі угоди з керівництвом Харківської ліги КВК, дещо раніше зняла і показала телекомпанія «Харків». Члени однієї з команд, яка брала участь у змаганнях, звернулися до телекомпанії з вимогою сплатити їм винагороду за використання запису їх виступу та припинити розповсюдження відеокасет. Керівництво телекомпанії відмовилося задовольнити вимоги виконавців, мотивуючи тим, що авторська винагорода була сплачена творцям відеофільму: режисеру, оператору, відеоінженеру. Останні в свою чергу не виявили бажання розділити винагороду з виконавцями. Телекомпанія «Харків» теж заявила вимоги до ТК «Оріон» стосовно порушення її суміжних прав.

Проаналізуйте наведену ситуацію та зверніть увагу на такі питання: що таке аудіовізуальний твір і хто визнається його автором?

Які особливості суміжних прав?

## **Тема 26. Патентне право**

### **Питання для обговорення**

1. Поняття патентного права.
2. Джерела патентного права.
3. Об'єкти патентного права.
4. Суб'єкти патентного права.
5. Оформлення прав на винахід, корисну модель і промисловий зразок.
6. Поняття і значення патенту.
7. Права суб'єктів патентного права.
8. Захист прав авторів і патентовласників.

### ***Теми рефератів***

Поняття та функції патентного права.

Джерела патентного права.

Міжнародно-правове регулювання патентних правовідносин.

Об'єкти патентного права та умови їх патентоздатності.

Суб'єкти патентного права: їх права та обов'язки.

Порядок оформлення права на винахід, корисну модель та промисловий зразок.

Захист прав авторів об'єктів промислової власності та патент володільців.

Патентно-правова охорона селекційних досягнень.

Особливості правового режиму права на науково-технічну інформацію.

### **Термінологічні завдання**

Дайте визначення понять: патентне право, джерело патентного права, винахід, корисна модель, промисловий зразок, патент, патентовласник, патентоволоділець.

### **Контрольні практичні завдання**

1. Вкажіть джерела патентного права.
2. Які є об'єкти патентного права?
3. Хто є суб'єктом патентного права?
4. Перечисліть права суб'єктів патентного права.
5. Покажіть схематично способи захисту прав авторів і патентовласників.

## **Тема 28. Поняття та види цивільно-правових особистих немайнових прав**

### **Питання для обговорення**

1. Поняття особистих немайнових відносин, не пов'язаних з майновими.
2. Особисті немайнові права фізичної особи та їх види.
3. Класифікація особистих немайнових прав.
4. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.
5. Особливості особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

### ***Теми рефератів***

Поняття та види особистих немайнових благ як об'єктів цивільного права.

Поняття особистих немайнових прав в цивільному праві.

Види особистих немайнових прав, охоронюваних цивільним правом.

Цивільно-правові способи захисту особистих немайнових прав.

Цивільно-правова відповідальність за порушення особистих немайнових прав.

Особисті немайнові права, які забезпечують фізичну недоторканість особи.

Особисті немайнові права, які індивідуалізують особистість.

### **Термінологічні завдання**

Дайте визначення понять: особисті немайнові права, особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи, особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

### **Контрольні практичні завдання**

1. Охарактеризуйте особисті немайнові відносини, не пов'язаних з майновими.
2. Покажіть схематично види особистих немайнових прав.
3. Вкажіть види особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи.
4. Перечисліть види особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

### **Практичні завдання**

1. 12-річну Марину доставили у лікарню із нападом апендициту. Після медичного втручання стан хворої дещо покращився, але після додаткового обстеження лікарі почали наполягати на оперативному втручанні. Батьки Марини на це не погоджувались і вирішили забрати дитину додому. Завідувач хірургічним відділенням дав на це згоду. Через 2 дні у Марини лопнув апендицит, їй зробили дуже складну операцію і вона довго лікувалася у лікарні.

Чи вірними були дії батьків та завідувача? Дайте юридичний аналіз

ситуації.

Вирішіть питання по суті.

2. У газеті «ЗОРЯ» була надрукована стаття «Громадське харчування міста Н.: вчора, сьогодні, завтра». У ній зокрема йшлося про те, що в бістро «ЛАГУНА», де працює всього троє працівників, систематично обраховують покупців і до того ж варять низькоякісну каву. Всі троє працівників (вони працювали за трудовим договором) звернулися до суду з вимогою про спростування недостовірної інформації. Суд відмовив у розгляді позовної заяви, мотивуючи відмову тим, що оскільки у статті жодного прізвища названо не було, то до суду може звертатися тільки власник кав'ярні.

Дайте відповідь, чи правомірна відмова суду? Свою відповідь обґрунтуйте.

3. Під час проходження медичного огляду вчителем молодших класів Манковим дільничний терапевт Ганова виявила у нього серцеву недостатність. Про це вона повідомила керівника навчального закладу та чимало батьків учнів, яких навчав Манков. Це привело до того, що учителям виділили меншу кількість навчальних годин, деякі учні та батьки почали вимагати заміни вчителя, мотивуючи свою вимогу тим, що хворий педагог мало чого може навчити школярів. Манков звернувся з позовом до суду, в якому просив зобов'язати Ганову через засоби масової інформації спростувати інформацію про свою хворобу.

Вирішіть питання по суті.

## **Тема 29. Цивільно-правова охорона особистих немайнових прав**

### **Питання для обговорення**

1. Дії, що порушують особисті немайнові права.
2. Позивачі та відповідачі у справах про захист особистих немайнових прав.
3. Способи захисту особистих немайнових прав.
4. «Презумпція добропорядності» та розподіл обов'язків по доказуванню.

### **Теми рефератів**

1. Право на честь, гідність та ділову репутацію юридичних осіб: поняття та зміст.
2. Честь, гідність і ділова репутація як об'єкти цивільно-правового захисту.
3. Підстави для захисту честі, гідності та ділової репутації.
4. Цивільно-правові способи захисту честі, гідності і ділової репутації.
5. Цивільно-правова охорона індивідуальної волі й особистої недоторканності громадян.
6. Поняття, зміст і цивільно-правова охорона прав громадянина на ім'я, недоторканність зовнішнього вигляду, зображення, тілесну недоторканність, охорону життя і здоров'я, здорове навколишнє середовище.

7. Цивільно-правова охорона таємниці особистого життя громадян.
8. Цивільно-правова охорона права на життя та здоров'я.
9. Поняття, зміст і цивільно-правова охорона прав громадянина на недоторканність житла на особисті документи, на таємницю особистого життя.

### **Термінологічні завдання**

Дайте визначення понять: охорона цивільних прав, захист цивільних прав, охорона особистих немайнових права, захист особистих немайнових прав, способи захисту особистих немайнових прав.

### **Контрольні практичні завдання**

1. Перечисліть дії, які порушують особисті немайнові права.
2. Хто може виступати позивачем та відповідачем у справах про захист особистих немайнових прав?
3. Вкажіть способи захисту особистих немайнових прав.
4. В чому полягає відмінність між поняттями «охорона» та «захист» особистих немайнових прав?

### **Практичні завдання:**

1. Андрій вирішив одружитися із Тамарою. Через тиждень після заручин Ганна, яка раніше була подругою Андрія, з метою недопущення шлюбу між ним і Тамарою, повідомила останній те, що в Андрія є позашлюбна дитина. Тобто Ганна порушила право Андрія на таємницю особистого життя.

Який спосіб захисту цивільних прав повинен бути обраний Андрієм у цій ситуації і чому?

Вирішіть питання по суті.

2. За один місяць до виборів міського голови м. Залучанська по місту були розповсюджені листівки, в яких один із кандидатів на посаду міського голови був названий лідером злочинного угруповання. У листівці навіть містилася його кличка, якою нібито його називали у злочинних колах. Під листівкою був підпис «Патріоти міста». Оскільки поширювачів інформації встановлено не було, то цей кандидат звернувся з проханням до прокуратури дати офіційне спростування цієї інформації як недостовірної у місцевих ЗМІ. Прокуратура йому відмовила.

Вирішіть питання, чи правомірна відмова прокуратури?

3. Виступаючи на педагогічній раді школи, учитель Марков поширив про свого колегу Гельфмана неправдиву інформацію, яку той сприйняв дуже боляче. Після педради Гельфман пролежав 2 тижні у лікарні з мікроінфарктом. За цей час Марков помер від запалення легенів. Після виходу з лікарні Гельфман звернувся з позовом до суду, в якому вимагав зобов'язати спадкоємців Маркова спростувати недостовірну інформацію і відшкодувати йому моральну шкоду. Суд позов задовольнив.

Чи правомірним є рішення суду?

Вирішіть питання по суті.

4. Волосов із серцевим нападом було доставлено у кардіологічне відділення лікарні. Йому було поставлено діагноз «передінфарктний стан». Після тижневого лікування Волосов виявив бажання припинити медичне втручання і виписатися з лікарні у зв'язку з початком весняно-польових робіт. Лікар Барков попередив Волосова про небезпечність переривання медичного втручання, але це не допомогло. Волосова було виписано з лікарні. Через тиждень, працюючи в полі, він помер від інфаркту. Його жінка після поховання чоловіка звернулася з позовом до суду, де відповідачем по справі був лікар Барков, і просила з відповідача стягнути моральну та матеріальну шкоду в сумі 25 тис. грн.

Чи правомірним є позов до лікаря Баркова? Дайте юридичний аналіз ситуації.

## **СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

### **Нормативно-правові акти**

#### **Міжнародно-правові акти, чинні в Україні**

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24 липня 1971 р. // Офіційний вісник України. – 2007. – № 75. – Ст. 2809.
2. Всесвітня конвенція про авторське право від 06 вересня 1952 р. // Офіційний вісник України. – 2006. - № 46. – Ст. 3104.
3. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право від 20 грудня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_770/card6#Public](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_770/card6#Public).
4. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. - № 93. – Ст. 3103.
5. Женевська конвенція, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі від 07 червня 1930 р. // Офіційний вісник України. – 2013. – № 31. – Ст. 1117.
6. Конвенція про захист прав і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. // Офіційний вісник України. – 1998. - № 32. – Ст. 270.
7. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм від 29 жовтня 1971 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу до документа: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – № 1. – Ст. 205.
9. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_134/print1391014226902104](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_134/print1391014226902104).
10. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26 жовтня 1961 р.:

[Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon.rada.gov.ua>.

11. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043).

12. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_123/print1391014226902104](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_123/print1391014226902104).

13. Уніфіковані правила по інкасо затверджені Міжнародною торговельною палатою від 01 січня 1979 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/988\\_002/print1391014226902104](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/988_002/print1391014226902104).

14. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів: правила Міжнародної торговельної палати від 01 січня 1994 р. № 500 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/988\\_003/print1391014226902104](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/988_003/print1391014226902104).

### **Закони та інші нормативно-правові акти України**

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.

2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18 – Ст. 144.

3. Житловий кодекс Української РСР від 30 червня 1983 р. № 5464-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983 – № 28. – Ст. 573.

4. Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 р. № 176/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 47. – Ст. 349.

5. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 р. № 3393-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. - № 48-49. – Ст. 2024.

6. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 21-22. - Ст. 135.

7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 40. – Ст. 356.

8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-42. – Ст. 492.

9. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. № 55-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. - № 31. – Ст. 429.

10. Основи законодавства України про охорону здоров'я: закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 4. - Ст. 19.

11. Про автомобільний транспорт: закон України від 05 квітня 2001 р. № 2344-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 22. – Ст. 105.

12. Про авторське право і суміжні права: закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 43. – Ст. 214.

13.Про адвокатуру та адвокатську діяльність: закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI // Офіційний вісник України. – 2012. - № 62. – Ст.16.

14.Про архітектурну діяльність: закон України від 20 травня 1999 р. № 687-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 31. – Ст. 246.

15.Про аудиторську діяльність: закон України від 22 квітня 1993 р. № 3125-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 23. – Ст. 243.

16.Про банки і банківську діяльність: закон України від 07 грудня 2000 р. № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 5-6. – Ст. 30.

17.Про благодійну діяльність та благодійні організації: закон України від 05 липня 2012 р. № 5073-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. - № 25. – Ст. 252.

18.Про видавничу справу: закон України від 5 червня 1997 р. № 318/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - № 32. – Ст. 206.

19.Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: закон України від 8 лютого 1995 р. № 39/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 12. – Ст. 81.

20.Про виконавче провадження: закон України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 24. – Ст. 207.

21.Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: закон України від 14 травня 1992 р. № 2343-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 31. – Ст. 440.

22.Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: закон України від 22 листопада 1996 р. № 543/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - № 5. – Ст. 28.

23.Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту продукції: закон України від 19 травня 2011 р. № 3390-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. - № 47. – Ст. 1997.

24.Про господарські товариства: закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 49. – Ст. 682.

25.Про громадські об'єднання: закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI // Офіційний вісник України. – 2012. - № 30. – Ст. 1097.

26.Про державну реєстрацію актів цивільного стану: закон України: закон України від 01 липня 2010 р. № 2398-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 38. – Ст. 509.

27.Про державну програму приватизації: закон України від 13 січня 2012 р. № 4335-III // Відомості Верховної Ради України. – 2012. - № 39. – Ст. 466.

28.Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії: закон України від 11 січня 2000 р. № 1370-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 9. – Ст. 68.

29.Про донорство крові та її компонентів: закон України від 23 червня 1995 р. № 239/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 23. – Ст. 183.

30.Про друковані засоби масової інформації: закон України від 16 липня 1992 р. № 2782-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 1.

—

Ст. 1.

31.Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: закон України від 13 січня 2005 р. № 2342-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 6. – Ст. 147.

32.Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: закон України від 24 лютого 1994 р. № 4004-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 27. - Ст. 218.

33.Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 46. – Ст. 403.

34.Про залізничний транспорт: закон України від 04 липня 1996 р. № 273/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 40. – Ст. 183.

35.Про захист економічної конкуренції: закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.

36.Про захист від недобросовісної конкуренції: закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 36. – Ст. 164.

37.Про захист інформації в автоматизованих системах: закон України від 5 липня 1994 р. № 2594-IV // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 31. – Ст. 286.

38.Про захист прав споживачів: закон України від 15 травня 1991 р. № 1023-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 379.

39.Про звернення громадян: закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.

40.Про зовнішньоекономічну діяльність: закон України від 16 квітня 1991 р. № 959- XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 29. – Ст. 377.

41.Про інформацію: закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 48. – Ст. 650.

42.Про кінематографію: закон України від 13 січня 1998 р. № 9/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 10. – Ст. 43.

43.Про ліцензування певних видів господарської діяльності: закон України від 01 червня 2000 р. № 1775-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 36. – Ст. 229.

44.Про міжнародне приватне право: закон від 23 червня 2005 р. № 2709-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422.

45.Про міжнародні договори України: закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 50. – Ст. 540.

46.Про місцеве самоврядування в Україні: закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - № 24. – Ст. 170.

47.Про науково-технічну інформацію: закон України від 25 червня 1993 р. № 3322-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 33. – Ст. 345.

48.Про наукову і науково-технічну діяльність: закон України від 13 грудня 1991 р. № 1977-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165.

49.Про нотаріат: закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 39. - Ст. 383.

50.Про обіг векселів в Україні: закон України від 05 квітня 2001 р. № 2374-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 24. – Ст. 128.

51.Про оренду землі: закон України від 06 жовтня 1998 р. № 161-XIV // Офіційний вісник України. – 1998. - № 46. – Ст. 280.

52.Про оренду державного та комунального майна: закон України від 10 квітня 1992 р. № 2269-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 30. – Ст. 416.

53.Про регулювання містобудівної діяльності: закон України від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI // Офіційний вісник України. – 2011. - № 18. – Ст. 131.

54.Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва: закон України від 14 вересня 2000 р. № 1954-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 45. – Ст. 375.

55.Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі: закон України від 10 липня 1996 р. № 290/96-ВР № 290/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 41. – Ст. 188.

56.Про охорону дитинства: закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.

57.Про охорону прав на зазначення походження товарів: закон України від 16 червня 1999 р. № 752-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 32. – Ст. 267.

58.Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: закон України від 15 грудня 1993 р. № 3689-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 7. – Ст. 36.

59.Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації: закон України від 7 липня 1999 р. № 847-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 37. – Ст. 332.

60.Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: закон України від 01 грудня 1994 р. № 266/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 1. – Ст. 1.

61.Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: закон України від 05 квітня 2001 р. № 2346-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 29. – Ст. 137.

62.Про приватизацію державного житлового фонду: закон України від 19 червня 1992 р. № 2482-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 36. – Ст. 524.

63.Про приватизацію державного майна: закон України від 4 березня 1992 р. № 2163- XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 24. – Ст. 348.

64.Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію): закон України від 10 липня 1996 р. № 2171-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 24. – Ст. 350.

65.Про природно-заповідний фонд України: закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 34. – Ст. 502.

66.Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: закон України від 11 липня 2001 р. № 2623-III / Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 48. – Ст. 253.

67.Про професійних творчих працівників та творчі спілки: закон України від 7 жовтня 1997 року № 554/97-ВР / Відомості Верховної Ради України.– 1997. - № 52. – Ст. 312.

68.Про психіатричну допомогу: закон України від 22 лютого 2000 р. № 1489-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 19. – Ст. 143.

69.Про рекламу: закон України від 3 липня 1996 р. № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.

70.Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних: закон України від 10 липня 2003 р. № 1587-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 24. – Ст. 183.

71.Про свободу совісті та релігійні організації: закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. - № 25. – Ст. 283.

72.Про страхування: закон України від 07 березня 1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної ради України. – 1996. - № 18. – Ст. 78.

73.Про стандартизацію: закон України від 05 червня 2014 р. № 1315-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. - № 31. – Ст. 1058.

74.Про страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: закон України від 01 січня 2004 р. № 1961-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. - № 1. – Ст. 3.

75.Про судоустрій і статус суддів: закон України від 07 липня 2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - № 41-45. – Ст. 529.

76.Про телебачення і радіомовлення: закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 10. – Ст. 43.

77.Про телекомунікації: закон України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 12. – Ст. 155.

78.Про товарну біржу: закон України від 11 січня 1991 р. № 1956-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 10. – Ст. 139.

79.Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини: закон України від 16 липня 1999 р. № 1007-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 41. – Ст. 377.

80.Про транспорт: закон України від 10 листопада 1994 р. № 232/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 51. – Ст. 446.

81.Про управління об'єктами державної власності: закон України від 21 вересня 2006 р. № 185-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - № 46. – Ст. 456.

82.Про транспортно-експедиторську діяльність: закон України від 01 липня 2004 р. № 1995-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 52. – Ст. 262.

83.Про фермерське господарство: закон України від 19 червня 2003 р. № 973-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 45. – Ст. 363.

84.Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 1. – Ст. 1.

85.Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: закон України від 19 червня 2003 р. № 978-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 52. – Ст. 377.

86.Про фінансовий лізинг: закон України від 16 грудня 1997 р. № 723/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. - № 16. – Ст. 68.

87.Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення: закон України від 13 грудня 2001 р. № 2893-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 14. – Ст. 96.

88.Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати // Урядовий кур'єр від 10 квітня 2002 р. - № 68.

89.Про внесення доповнення до Переліку видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України: постанова Верховної Ради України від 15 липня 1994 р. № 121/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 34. – Ст. 322.

90.Про управління майном підприємств, установ та організацій, що є у загальнодержавній власності: постанова Верховної Ради України від 14 лютого 1992 р. № 2116-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 20. – Ст. 274.

91.Про право власності на окремі види майна: постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. № 2471-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 35. – Ст. 517.

92.Про облік прав власності на іменні цінні папери та депозитарну діяльність: указ Президента України від 25 травня 1994 р. № 247/94

[Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/247/94>.

93.Перелік документів, за якими стягнення заборгованості проводиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів: постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 1999 р. № 1172 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 26. – Ст. 69.

94.Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 52. – Ст. 2369.

95.Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання: постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1992 р. № 466 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF/card6#Public>.

96.Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації: постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2002 р. № 1535 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 42. – Ст. 1943.

97.Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї: постанова Кабінет Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 402 // Офіційний вісник України. – 2002. - № 14. – Ст. 728.

98.Про затвердження Порядку повернення у державну власність об'єктів приватизації у разі розірвання або визнання недійсними договорів купівлі-продажу таких об'єктів: постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2001 р. № 32 // Офіційний Вісник України. – 2001. - № 3. – Ст. 77.

99.Про затвердження Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів: постанова Кабінету Міністрів України від 15 червня 2006 р. № 833 // Офіційний вісник України. - 2006. - № 25. – Ст. 1818

100.Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи: постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 915 // Офіційний вісник України. - 2007. –№ 52. - Ст. 2115.

101.Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності: постанова Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 року № 1716 // Офіційний Вісник України. – 2004. - № 51. – Ст. 3354.

102.Про організаційні заходи щодо функціонування системи державних закупівель: постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2000 р. № 1469 // Офіційний вісник України. – 2000. -№ 39. – Ст. 1659.

103. Про охорону прав на зазначення місця походження товарів: постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 1999 р. № 752-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 32. – Ст. 267.

104. Про перетворення державних підприємств у казенні: постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 1998 р. № 987 // Офіційний вісник України. – 1998. - № 26. – Ст. 44.

105. Про план заходів щодо забезпечення прозорості приватизаційних процесів і запобігання фактам зловживань у цій сфері: постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 року № 287 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287-99-%D0%BF>.

106. Про порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпоряджатися ним: постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 1998 р. № 1340 // Офіційний вісник України. – 1998. - № 34. – Ст. 1280.

107. Про створення Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України: постанова Кабінету Міністрів України від 22 січня 1996 р. № 118 // Урядовий кур'єр від 1 лютого 1996 р. - № 20-21.

108. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: постанова Національного банку України від 21 січня 2004 р. № 22 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 13. – Ст. 908.

109. Про статут автомобільного транспорту Української РСР: постанова Ради Міністрів УРСР від 27 червня 1969 р. № 401 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/401-69-%D0%BF/card6#Public>.

110. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: наказ Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 17. – Ст. 632.

111. Про затвердження Правил опіки та піклування: наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства праці та соціальної політики України від 26 травня 1999 р. № 34/166/131/88 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 26. – Ст. 1252.

112. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, перевезення, зберігання, обліку та використання вогнепальної зброї і боєприпасів до неї, спеціальних засобів самооборони, а також пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями снарядами несмертельної дії та зазначених патронів підрозділами відомчої воєнізованої та сторожової охорони, що здійснюють охорону об'єктів електроенергетики: наказ Міністерства палива та енергетики України від 12 травня 2004 р. № 250 // Офіційний вісник України. – 2004. - № 26. – Ст. 144.

113. Про затвердження Правил комісійної торгівлі непродовольчими товарами: наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України від 13

березня 1995 р. № 37 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0079-95/card6#Public>.

114. Про перелік майнових комплексів державних підприємств, організацій, їх структурних підрозділів основного виробництва, приватизація або передача в оренду яких не допускається: декрет Кабінету Міністрів України від 31 грудня 1992 р. № 26-92 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 11. – Ст. 96.

115. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. № 15-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 17. – Ст. 184.

116. Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності: розпорядження Державної комісії з регулювання фінансових послуг України від 28 серпня 2003 р. № 40 // Офіційний вісник України. – 2003. -

№ 38. – Ст. 2047.

117. Статут внутрішнього водного транспорту Союзу РСР від 15 жовтня 1955 р. № 1801 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1801400-55/card6#Public>.

118. Про затвердження Статуту залізниць України від 06 квітня 1998 р. № 457 // Офіційний вісник України. – 1998. - № 14. – Ст. 150.

119. Правила страхування вантажів: правила Міністерства Фінансів СРСР від 24 грудня 1990 р. № 140 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0140400-90/card6#Public>.

## 12.2. Базова література

1. Апопій І. В. Сімейне право України / І. В. Апопій. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 360 с.

2. Бабаскін А. Ю. Цивільне право України: академічний курс. Т. 2: Особлива частина / А. Ю. Бабаскін. - К.: Ін Юре, 2006. – 520 с.

3. Берестова І. Е. Цивільне право України. Особлива частина. Договірні зобов'язання / І. Е. Берестова, С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик, О. Г. Братель. – К.: Нац. акад. внутр. Справ України, 2005. – 105 с.

4. Бичкова С.С. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: підручник / С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик. – К.: Алерта, 2014. – 496 с.

5. Бірюков В.І. Цивільне право в схемах: навчальний посібник / В. І. Бірюков, П. С. Матвеев. - К.: Алерта, 2013. - 256 с.

6. Бірюков І.А. Цивільне право України. Загальна частина / І.А. Бірюков, Ю.О. Заїка. – К.: Алерта, 2014. – 510 с.

7. Борисова В.І. Договір як універсальна правова конструкція: монографія / В.І. Борисова, А.П. Гетьман. –Харків: Право, 2012. – 432 с.

8. Борисова В.І. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бєгова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Х. : Право, 2011. –Т. 1. – 656 с.
9. Братель О. Г. Цивільне право України: посіб. для підготов. до іспитів / Братель О. Г., Пилипенко С. А. – К.: ФОП Ліпкан, 2010. – 256 с.
10. Братель О. Г. Цивільне право України: посібник для підготовки до іспитів / О. Г. Братель, В. П. Мироненко, Н. В. Павловська, С. А. Пилипенко. – К.: Текст, 2008. – 256 с.
11. Вавженчук С.Я. Договірне право: навч. посіб. / С.Я. Вавженчук. – К.: КНЕУ, 2011. – 584 с.
12. Ватрас В. А. Цивільне право України: навчальний посібник / Ю. В. Білоусов, В. А. Ватрас, С. Д. Гринько, В. І. Нагнибіда. – К.: Правова єдність, 2009. – 536 с.
13. Гетьман А.П. Договір як універсальна правова конструкція: монографія / А.П. Гетьман та ін. – Х.: Право, 2012. – 432 с.
14. Голубєва Н.Ю. Зобов'язальне право України: підручник / О.І. Харитонova, Н.Ю. Голубєва. – К.: Істина, 2011. – 848 с.
15. Гончарова А.В. Цивільне право України: навчальний посібник / А.В. Гончарові, Т.А. Кобзєва. Суми: Сумський державний університет, 2015. 167 с.
16. Гражданское право: в 2 т.: учебник / Отв. ред. проф. Е. А. Суханов. - М.: БЕК, 2000. – 625 с.
17. Гражданское право: учебник / Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. - М.: Проспект, 1999. – 537 с.
18. Дзера О.В. Цивільне право України. Особлива частина: підручник. 3-тє вид, перероб і доп. / О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 1176 с.
19. Договірне право України. Особлива частина / за ред. О. В.Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 1200 с.
20. Доліненко В. І. Цивільне право України / В. О. Доліненко, Л. О. Доліненко, С. О. Сарновська. – К.: Кондор, 2006. – 356 с.
21. Дякович М.М. Сімейне право України: навчальний посібник / М.М. Дякович. – К.: Правова єдність; Алерта; ЦУЛ, 2012. – 552 с.
22. Заїка Ю.О. Страхове право України: навчальний посібник / Ю.О. Заїка, С.А. Пилипенко. – К.: НАВС, 2012. – 256 с.
23. Заїка Ю. О. Українське цивільне право. Навч. посіб. - К.: Істина, 2005. – 312 с.
24. Заїка Ю.О. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / Ю. О. Заїка, І. А. Бірюков. – К.: Істина, 2013. – 528 с.
25. Зразки цивільно-правових документів: науково-практичний посібник / за ред. В. О. Кузнєцова. – К.: Істина, 2008. – 696 с.
26. Іванова М.В. Сімейне право України: посібник для підготовки до іспитів / М.В. Іванова, Ю.Ф. Іванов. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2013. – 239 с.
27. Київець О. В. Договірне право: навчальний посібник / О. В. Київець. – К.: КНЕУ, 2008. – 452 с.

- 28.Ківалов С. В. Цивільне право України (традиції та новації): монографія / Ківалов С. В. та ін. – О.: Фенікс, 2010. – 700 с.
- 29.Курс гражданского права. Г. Ф. Шершеневич.-Тула: Автограф, 2001. – 567 с.
- 30.Майданик Н. І. Договірне право. Загальні положення: навчальний посібник / Н. І. Майданик. - : К.: Юрінком Інтер, 2008. - 896 с.
- 31.Майданик Р.А. Цивільне право. Загальна частина. Т. 1. Вступ у цивільне право / Р.А. Майданик. – К.: Алерта, 2012. – 472 с.
- 32.Матвійчук Я.В. Актуальні проблеми цивільного права і процесу: навчальний посібник / Я.В. Матвійчук. – К.: ДЕТУТ, 2012. – 177 с.
- 33.Матвійчук В.К. Цивільне право України (у запитаннях та відповідях): навчальний посібник / В.К. Матвійчук, І.С. Тімуш. – К.: Національна академія управління, 2013. – 347 с.
- 34.Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за ред. В.М. Коссака. – К.: Істина, 2004. – 976 с.
- 35.Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України [в 2 т.] / за ред. В. Г. Ротань та ін. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Х.: Фактор, 2010. – Т.2 / [відп. ред. В. Г. Ротань]. – 2010. – 783 с.
- 36.Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України в 2 томах. Вид. 5-те, перероб і доп. / О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова, В. В. Луць. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 1952 с.
- 37.Научно-практический комментарий Семейного кодекса Украины / под. ред. Е. О. Харитонов. – Х.: Одиссей, 2006. – 584 с.
- 38.Никифорак В.М. Цивільне право України (особлива частина): навчальний посібник / В.Ф. Никифорак, Н.М. Процьків. – Чернівці: Зелена Буковина, 2011. – 320 с.
- 39.Ромовська З. С. Українське сімейне право: академічний курс: підручник / З. С. Ромовська. – К.: Правова єдність, 2009. – 500 с.
- 40.Ромовська З. С. Науково-практичний коментар Сімйного кодексу України. – К.: Правова єдність, 2009. – 432 с.
- 41.Русское гражданское право. В 2-х т. Д. И. Майер. - М.: Статут, 2002. – 635 с.
- 42.Сімейне право України (історія, традиції, сучасність): навчальний посібник / [Андрусишин Б.І. та ін.; за ред. Б.І. Андрусишина, С.І. Шимон]; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. - 449 с.
- 43.Сімейне право України: навчальний посібник для студентів ВНЗ / за ред. Ю.М. Фролова та ін. – Донецьк: Донбас, 2014. – 340 с.
- 44.Сімейне право України: підручник / за ред. Є. О. Харитонova, Н. Ю. Голубевой. – К.: Істина. – 2010. – 320 с.
- 45.Сімейне право України: навчальний посібник / за ред. Є. О. Харитонova. – К.: ОНЮА, 2008. – 200 с.
- 46.Старцев О. В. Цивільне право України: підручник / О. В. Старцев, Є. О. Харитонов. – К.: Істина, 2007. - 816 с.

47. Старцев О. В. Цивільне право України. Вид. 3-тє, перероб. і доп. / О. В. Старцев, Є. О. Харитонов. – К.: Істина, 2011. – 808 с.
48. Панченко М. І. Цивільне право України: навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 583 с.
49. Проценко І.М. Міжнародне сімейне право: курс лекцій / І.М. Проценко. – Київ: КОМПРИНТ, 2014. – 128 с.
50. Фокс Ч. Составление договоров. Чему не учат студентов: пер. с англ. / Ч. Фокс. – 4-е изд. – М.: Альпина паблишерз, 2011. – 293 с.
51. Харитонов Е. О. Гражданский кодекс Украины: комментарий / Е. О. Харитонов. – Х.: Одисей, 2003. – 678 с.
52. Харитонов Є. О. Сімейне право України: підручник / Є. О. Харитонов. – К.: Істина, 2010. – 320 с.
53. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, О.В. Старцев. – Вид. 3-тє, переробл. і допов. – К.: Істина, 2011. – 808 с.
54. Хужокова И.М. Доктрина добрых нравов и публичного порядка в договорном праве: сравнительное исследование / И.М. Хужокова. – М.: Норма: Инфра-М, 2011. – 112 с.
55. Харитонов Є.О. Цивільне право: посібник для підготовки до іспиту / Є.О. Харитонов, Н.Ю. Голубєва, Ю.Ю. Акіменко. – Вид. 3-ге, перероб. і допов. – Х.: Одисей, 2013. – Ч. 2. – 256 с.
56. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. В.І. Бірюкова та ін. – Київ: Правова єдність: Алеута, 2014. – 509 с.
57. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. В.Г. Фазикоша, С.Б. Булеци. – К.: Знання, 2013. – 752 с.
58. Цивільне право: підручник: у 2 т. / за заг ред. проф. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – Харків: Право, 2014. – Т.1. – 655 с.
59. Цивільне право України: Навчальний посібник: 2-ге видання, зі змінами, за заг. ред. І. А. Бірюкова, Ю. О. Заїки. – К.: Істина, 2004. – 224 с.
60. Цивільне право України. Особлива частина / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданик. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 1176 с.
61. Цивільне право України: навчальний посібник для підгот. до держ. іспиту: у 2 ч. / за заг. ред. проф. Кройтора В.А. та доц.. Кухарєва О.Є. – Харків: Діа плюс. Ч. 2, 2015. – 371 с.
62. Цивільне право: підручник: у 2 т. / за заг ред. В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатєєва, В.Л. Яроцький. – Харків: Право, 2014 – Т. 2. – 816 с.
63. Цивільне право України: навчальний посібник. Частина друга / за заг ред. СПриндис С.І. – Харків: Друкарня Мадрид, 2014. – 495 с.
64. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар, за ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. – К.: Істина, 2004. – 928 с.
65. Цивільне право України: навч. посіб. / за ред. Р. О. Стефанчука. – К.: Наукова думка, 2004. – 448 с.
66. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. – Вид. 3-є перероб. та доп. / за заг. ред. Харитонova Є. О. – Одеса: Юрид. літ., 2003. – 1079 с.

67.Цивільне право України: Підручник / за ред. Є.О. Харитонova, Н.О. Саніахметова. - К.: Істина, 2003. – 776 с.

68.Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Вид. п'яте, перероб. та доп. / за заг. ред. Е. О. Харитонova, Н. Ю. Голубевої. – Х.: Одиссей, 2009. – 1208 с.

69.Цивільне право України: підручник. 2-ге вид. переробл. і доповн. / за ред. Є. О. Харитонova, О. В. Старцева. – К.: Істина, 2009. – 816 с.

70.Цивільне право України: навчальний посібник / за ред. Є. О. Харитонova, Н. Ю. Голубевої. К.: Істина, 2009. – 280 с.

71.Цивільне та сімейне право України: підручник / за ред. О. В. Харитоновой, Н. Ю. Голубевої. – К.: Правова єдність, 2009. – 968 с.

72.Чорнооченко С.І. Договірне право України у схемах і таблицях / С.І. Чорнооченко. – Запоріжжя: Запорізь. нац. ун-т, 2011. – 504 с.

73.Шевченко Я.М. Енциклопедія цивільного права / Я.М. Шевченко. К.: Ін Юре, 2009. – 952 с.

# ЦИВІЛЬНЕ ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО (ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА)

## Програмові вимоги до складання екзамену для студентів 2 курсу денної форми навчання

1. Приватне і публічне право.
2. Цивільне право як приватне право.
3. Зміст та особливості приватноправового регулювання.
4. Приватне право як ядро правопорядку, заснованого на ринковій організації економіки.
5. Приватне право в закордонних правопорядках.
6. Поняття та значення порівняльної цивілістики.
7. Критерії класифікації приватного права.
8. Європейські традиції приватного права.
9. Європейські родини приватного права.
10. Традиція приватного права в Україні.
11. Поняття цивільного права України.
12. Місце цивільного права в системі галузей права.
13. Предмет та метод цивільного права.
14. Функції та принципи цивільного права.
15. Система та завдання цивільного права України.
16. Поняття та структура цивільного законодавства України.
17. Співвідношення галузевого та комплексного законодавства.
18. Кодифікація та інкорпорація як способи систематизації цивільного законодавства.
19. Роль і місце Конституції України в структурі цивільного законодавства України.
20. Цивільний кодекс України: структура та загальна характеристика.
21. Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавств України.
22. Інші джерела цивільного права України.
23. Застосування цивільного законодавства України за аналогією. Аналогія права і аналогія закону.
24. Дія актів цивільного законодавства України.
25. Дія цивільного законодавства в часі. Офіційне опублікування і вступ нормативного акта в силу.
26. Дія цивільного законодавства в просторі і по колу осіб.
27. Предмет та система цивільного та торгового права зарубіжних країн.
28. Джерела цивільного та торгового права зарубіжних країн.
29. Основні інститути цивільного права зарубіжних країн.
30. Правове становище фізичних осіб.
31. Правове становище юридичних осіб.
32. Право власності. Зобов'язальне право.
33. Юридичні особи у праві зарубіжних країн.

34. Особливості формування цивільного права в Україні.
35. Становлення традиції цивільного права в Україні.
36. Цивільне право в Україні за радянських часів.
37. Трансформація концепції цивільного права у незалежній Україні та створення нового Цивільного кодексу України.
38. Поняття та особливості цивільних правовідносин.
39. Елементи цивільних правовідносин.
40. Поняття та зміст цивільної правоздатності.
41. Поняття та зміст цивільної дієздатності.
42. Склад учасників (суб'єктів) цивільного правовідношення.
43. Об'єкти цивільних правовідносин.
44. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.
45. Види цивільних правовідносин.
46. Фізичні особи як індивідуальний суб'єкт цивільного права.
47. Правосуб'єктність фізичної особи. Опіка та піклування.
48. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.
49. Ознаки, що індивідуалізують правовий статус фізичної особи: ім'я, місце проживання фізичної особи.
50. Акти цивільного стану.
51. Особливості цивільної правосуб'єктності підприємців.
- Банкрутство фізичної особи – підприємця.
52. Поняття та ознаки особи.
53. Правоздатність юридичної особи.
54. Дієздатність юридичної особи.
55. Органи юридичної особи. Види юридичних осіб.
56. Комерційні та некомерційні організації. Господарські товариства.
- Виробничі кооперативи.
57. Державні та муніципальні юридичні особи.
58. Казенні та дочірні підприємства.
59. Споживчі кооперативи.
60. Громадські та релігійні організації.
61. Благодійні та інші фонди. Об'єднання юридичних осіб.
62. Порядок виникнення юридичної особи.
63. Порядок припинення юридичної особи.
64. Поняття, зміст та особливості цивільної правосуб'єктності публічно-правових утворень.
65. Україна, її суб'єкти та її утворення як особливі суб'єкти цивільного права.
66. Органи та представники, через яких діють держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади у цивільних відносинах.
67. Відповідальність публічно-правових утворень як суб'єктів цивільно-правових відносин.
68. Поняття та види об'єктів цивільних правовідносин.

69. Матеріальні та нематеріальні блага як об'єкти цивільних правовідносин. Майно як об'єкт цивільного обороту.
70. Дії та послуги як об'єкти цивільних правовідносин.
71. Результати творчої діяльності та особисті немайнові блага як нематеріальні об'єкти цивільних правовідносин.
72. Речі як об'єкти цивільних правовідносин.
73. Гроші як об'єкти цивільних правовідносин.
74. Особливості цивільно-правового режиму валютних цінностей.
75. Цінні папери як об'єкти цивільних правовідносин. Види цінних паперів.
76. Поняття та види юридичних фактів у цивільному праві.
77. Юридичні склади.
78. Поняття та види правочинів.
79. Договори та односторонні правочини, їх класифікація.
80. Умови дійсності правочинів.
81. Форма правочину, наслідки її недотримання.
82. Державна реєстрація правочинів.
83. Недійсність правочинів. Правові наслідки недійсності правочинів.
84. Поняття представництва.
85. Підстави представництва.
86. Правочини, які може вчиняти тільки представник.
87. Передоручення.
88. Види представництва. Представництво за законом. Комерційне представництво. Представництво за довіреністю.
89. Поняття та форма довіреності.
90. Припинення представництва за довіреністю.
91. Відповідальність представника.
92. Поняття здійснення суб'єктивного цивільного права та виконання суб'єктивного цивільного обов'язку.
93. Принципи і гарантії здійснення прав і виконання обов'язків у цивільному праві.
94. Способи здійснення цивільних прав і виконання цивільно-правових обов'язків.
95. Поняття та межі здійснення суб'єктивних цивільних прав.
96. Поняття і форми зловживання правом.
97. Відмова в захисті права і наслідки його застосування
98. Поняття і зміст суб'єктивного права на захист.
99. Способи захисту цивільних прав.
100. Заходи оперативного впливу на порушника цивільних прав, їхні основні особливості і види.
101. Примусові заходи, застосовувані для захисту цивільних прав. Державно-примусові міри превентивного (попереджувального) характеру.
102. Цивільно-правові санкції.
103. Поняття та особливості цивільно-правової відповідальності.
104. Види цивільно-правової відповідальності.

105. Підстави та умови цивільно-правової відповідальності.
106. Поняття та склад цивільного правопорушення.
107. Цивільно-правова відповідальність за дії третіх осіб.
108. Розмір цивільно-правової відповідальності.
109. Принцип повноти цивільно-правової відповідальності.
110. Форми цивільно-правової відповідальності.
111. Неустойка та її види, співвідношення неустойки та збитків.
112. Особливості відповідальності за порушення грошових зобов'язань.
113. Межі цивільно-правової відповідальності.
114. Зміна розміру цивільно-правової відповідальності.
115. Ступінь вини суб'єктів правовідносин при визначенні розміру цивільно-правової відповідальності.
116. «Змішана відповідальність».
117. Поняття та цивільно-правове значення строків та термінів.
118. Види строків у цивільному праві, їхня класифікація.
119. Строки виникнення та здійснення цивільних прав.
120. Припинювальні строки, строки виконання цивільно-правових обов'язків.
121. Строки захисту цивільних прав.
122. Обчислення строків у цивільному праві.
123. Початок і закінчення спливу строків.
124. Поняття і значення позовної давності.
125. Види строків позовної давності, застосування і обчислення строків позовної давності.
126. Відновлення строку позовної давності.
127. Наслідки спливу строку позовної давності.
128. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
129. Власність як економічна категорія. Економічні форми присвоєння матеріальних благ.
130. Власність та право власності.
131. Форми власності та види власності.
132. Поняття та ознаки речового права.
133. Види речових прав.
134. Речові права в системі цивільних прав.
135. Право власності як інститут цивільного права.
136. Право власності як речове право. Зміст права власності.
137. «Довірча власність» і проблема «розщепленої власності».
138. Первісні та похідні способи набуття права власності.
139. Цивільно-правовий режим безгосподарних речей.
140. Поняття та значення набувальної давності.
141. Момент виникнення та припинення права власності.
142. Підстави припинення права власності з волі власника.
143. Випадки і порядок примусового вилучення майна у власника.
144. Поняття та зміст права приватної власності.
145. Право приватної власності громадян.

146. Об'єкти права власності громадян.
147. Право власності громадян на земельні ділянки, житлові приміщення й інші види нерухомості.
148. Приватизація житлових приміщень як підстава виникнення права власності громадян.
149. Право власності індивідуальних підприємців.
150. Право приватної власності юридичних осіб.
151. Об'єкти права власності юридичних осіб.
152. Право власності юридичних осіб на земельні ділянки, майнові комплекси й інші види нерухомості.
153. Особливості права власності господарських товариств і об'єднань.
154. Право власності виробничих кооперативів та некомерційних організацій.
155. Поняття і значення спадкування.
156. Підстави спадкування.
157. Відкриття спадщини.
158. Суб'єкти та об'єкти спадкування.
159. Спадкова маса.
160. Спадкування за заповітом. Поняття заповіту. Форма заповіту. Зміст заповіту. Заповідальний відказ.
161. Зміна і скасування заповіту. Виконання заповіту. Спадкоємці за заповітом.
162. Поняття, зміст і суб'єкти права на обов'язкову частку у спадщині.
163. Спадкування за законом. Спадкоємці за законом, порядок закликання до спадкування.
164. Частки спадкоємців за законом у спадковій масі. Спадкування за правом представлення.
165. Прийняття спадщини. Способи і термін прийняття спадщини.
166. Спадкоємна трансмісія.
167. Оформлення спадкових прав. Правові наслідки прийняття спадщини.
168. Відповідальність спадкоємця за боргами спадкодавця.
169. Розподіл спадкового майна.
170. Охорона спадкового майна.
171. Відмова від спадщини, її оформлення і правові наслідки.
172. Спадковий договір.
173. Поняття і зміст права державної та муніципальної (публічної) власності.
174. Суб'єкти та б'єкти права публічної власності.
175. Правовий режим і об'єкти виключної державної власності.
176. Поняття та цивільно-правове значення державної скарбниці.
177. Поняття та значення приватизації державного і муніципального майна.
178. Об'єкти та способи приватизації державного майна.

179. Особливості приватизації майна державних і муніципальних підприємств.
180. Поняття та підстави виникнення права спільної власності.
181. Види права спільної власності.
182. Поняття та зміст права спільної часткової власності.
183. Юридична природа частки учасника відносин спільної часткової власності (співвласника).
184. Особливості здійснення права спільної часткової власності.
185. Відчуження частки співвласника переважне право покупки його частки. Виділ частки співвласником.
186. Розподіл спільного майна
187. Припинення спільної часткової власності.
188. Право спільної сумісної власності громадян.
189. Особливості виникнення, здійснення і припинення права спільної сумісної власності.
190. Поняття та види обмежених речових прав.
191. Обмежені речові права і право власності.
192. Обмежені речові права на земельні ділянки і житлові приміщення.
193. Особливості суб'єктного складу, змісту і здійснення цих видів обмежених речових прав.
194. Сервітути.
195. Речові права юридичних осіб на господарювання над майном (майновим комплексом) власника
196. Право господарського відання. Право оперативного управління.
197. Право установи на самостійне розпорядження доходами, отриманими за рахунок дозволеної власником господарської діяльності.
198. Інші види обмежених речових прав.
199. Охорона та захист речових прав у цивільному праві.
200. Види цивільно-правових способів захисту речових прав.
201. Умови і підстави застосування речово-правових і зобов'язально-правових способів захисту речових прав.
202. Речово-правові позови.
203. Витребування майна власником з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов).
204. Добросовісне і недобросовісне володіння річчю, його цивільно-правове значення.
205. Вимога про усунення порушень, не зв'язаних з позбавленням володіння (негаторний позов).
206. Використання віндикаційного та негаторного позовів для захисту обмежених речових прав.
207. Речово-правовий захист володіння.
208. Позов про визнання права власності чи іншого речового права,
209. Вимога про звільнення майна з-під арешту (про виключення майна з опису).

210. Позови до публічної влади про захист інтересів приватних осіб як суб'єктів речових прав.

211. Поняття інтелектуальної діяльності.

212. Цивільно-правовий режим результатів інтелектуальної діяльності.

213. Функції цивільного права по охороні і використанню результатів інтелектуальної діяльності.

214. Засоби індивідуалізації товарів і їх виробників, особливості їх цивільно-правового режиму.

215. Інститути цивільного права, що регламентують відносини по охороні і використанню результатів інтелектуальної діяльності і прирівняних до них засобів індивідуалізації товарів і їх виробників.

216. Міжнародні угоди (конвенції) як джерела цивільно-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної діяльності.

217. Поняття виключного права його відмінність від речових і інших цивільних прав.

218. Інтелектуальна власність як сукупність авторських, суміжних, патентних і інших виключних прав.

219. Промислова власність як вид інтелектуальної власності.

220. Поняття авторського права та його основні функції.

221. Джерела авторського права.

222. Міжнародно-правова охорона авторських прав.

223. Поняття та види об'єктів авторського права. Результати, що не є об'єктами авторського права.

224. Критерії охороноздатності об'єктів авторського права.

225. Суб'єкти авторського права Співавторство. правонаступники та інші суб'єкти авторського права.

226. Суб'єкти авторського права на службові твори.

227. Зміст суб'єктивного авторського права

228. Особисті немайнові права автора Майнові права автора.

229. Межі авторських прав. Вільне використання результатів творчої діяльності.

230. Термін дії авторського права

231. Захист авторських прав та особливості цивільно-правового захисту особистих немайнових прав авторів.

232. Авторсько-правова охорона програм для ЕОМ і баз даних.

233. Поняття і функції суміжних прав.

234. Джерела суміжних прав.

235. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав.

236. Взаємозв'язок суміжних і авторських прав.

237. Зміст суміжних прав виконавця, виробника фонограми, організації ефірного і кабельного мовлення.

238. Вільне використання об'єктів суміжних прав.

239. Термін дії суміжних прав.

240. Захист суміжних прав.

241. Поняття та джерела патентного права. Міжнародні патентно-правові конвенції.

242. Поняття та умови патентоспроможності винаходу. Об'єкти винаходу.

243. Поняття та умови патентоспроможності корисної моделі.

244. Поняття та умови патентоспроможності промислового зразка.

245. Суб'єкти патентного права.

246. Оформлення прав на винахід, корисну модель і промисловий зразок.

247. Поняття та значення патенту.

248. Зміст заявки на видачу патенту.

249. Експертиза заявки та її види.

250. Видача патенту. Термін дії патенту.

251. Патентування винаходу, корисної моделі, промислового зразка за рубежом.

252. Особисті немайнові права автора винаходу, корисної моделі, промислового зразка.

253. Право авторства. Виключні права патентовласника.

254. Захист прав авторів і патентовласників.

255. Патентно-правова охорона селекційних досягнень.

256. Право на науково-технічну інформацію.

257. Поняття та зміст фірмового найменування.

258. Реєстрація фірмового найменування і її цивільно-правове значення.

259. Виключне право юридичної особи на фірмове найменування.

260. Поняття та види товарних знаків і знаків обслуговування.

261. Оформлення прав на знаки для товарів та послуг.

262. Виключне право на знаки для товарів та послуг.

263. Цивільно-правова охорона найменування місця походження товару.

264. Цивільно-правова відповідальність за незаконне використання знаків для товарів та послуг і найменування місця походження товару.

265. Поняття та види особистих немайнових відносин, регульованих цивільним правом.

266. Поняття та значення особистих немайнових прав у цивільному праві. Зміст особистих немайнових прав.

267. Види особистих немайнових прав.

268. Особисті немайнові права громадян, спрямовані на індивідуалізацію особистості, забезпечення особистої недоторканності, охорону таємниці особистого життя.

269. Особливості здійснення і захисту особистих немайнових прав у цивільному праві.

270. Поняття та зміст права на захист честі, гідності і ділової репутації громадян і юридичних осіб.

271. Честь, гідність і ділова репутація як об'єкти цивільно-правового захисту.

272. Відмінності відомостей, що ганьблять честь, гідність і ділову репутацію особи, від наклепу і дифамації.

273. Цивільно-правові способи захисту честі, гідності і ділової репутації.

274. Умови і наслідки задоволення позову про захист честі, гідності і ділової репутації.

275. Цивільно-правова охорона індивідуальної волі й особистої недоторканності громадян.

276. Поняття, зміст і цивільно-правова охорона прав громадянина на ім'я, недоторканність зовнішнього вигляду, зображення, тілесну недоторканність, охорону життя і здоров'я, здорове навколишнє середовище.

277. Цивільно-правова охорона таємниці особистого життя громадян.

278. Поняття, зміст і цивільно-правова охорона прав громадянина на недоторканність житла на особисті документи, на таємницю особистого життя.